

Polcz Alaine

BARÁTAIM A BÖLÉNYEK

Naplórészletek

Most, hogy kész a sírkő, úgy érzem, valamit befejeztem, elvégeztem. Nehéz mindig futni, csak futni, igyekezni. Azt hiszem, lassan le kell venni a tempóból. Belenyugodni – és befelé. Amúgy is lelassult a mozgásom, fájdalmakkal küszködöm. A kórházban jó, mert külön szobám van, a teraszról körbelátok az egész városon (mindenki kedves, de erről majd máskor). Túl sok a kezelés. Mondták is, hogy csak annyit vegyek föl, amennyi nem fáraszt. Minden fáraszt. Főként a mozgás. A legnagyobb baj, hogy néha a gondolkozás is. Akadozik. Elvesztem a fonalat.

Kezdem a csendes föladást.

Eszembe jut Miklós egyik verse:

*„Barátaim a bölények
Csapásaik a pusztán nyílegyenesek,
mint a kifeszített kötél, száz meg száz egymás mellett.
Hóviharban, ha az ügy reménytelen,
nem trappolnak tovább ész nélkül, összeesésig.
Megállnak, megvárják míg ellepi őket a hó.”*

Azt gondolom, Miklós idejében befejezte a trappolást. Többet tudott, de én akadályoztam, visszatartottam a szeretetemmel, a gondoskodásommal. Nem hagytam, hogy mint a bölények, megálljon. (Tejszínhabos fekete a bölénynek?!)

Miért kellett tennem, amit tettem?

Nézz szembe magaddal! Féltem a halála utáni lelkiismeret-furdalástól. A büntudattól. Ellene dolgoztam. Magamért.

Azt mondja Judit, még nem látott asszonyt, aki így törődött beteg és haldokló férjével. De miért? És jól tettem-e? Itt van. Megint. A lelkiismeret. Szakadás és törés volt a megértésben. És én gondolni, simogatni akartam a bölényt. Tettem is. Szeretetből, önzésből. Mert jó volt. Nekem.

*

Együtt fogalmaztuk meg a gyászjelentését. A gyászjelentésünket. Ennek előtörténete van. Pertorini Rezső – akivel az *Orvosi pszichológia a gyakorlatban* című könyvünket írtuk – munkatársam, jó barátom, negyvenöt évesen hirtelen meghalt. Azelőtt házasodott, kicsi fia volt. Megkaptam a gyászjelentését, rajta, hogy ilyen meg ilyen tudományos végzettségű, ennek meg annak az elnöke, titkára, vezetője, ezek az intézmények meg amazok jelentik és gyászolják. Nézttem, nézttem, s azt gondoltam, hogy így nem jó. A papír hátára megfogalmaztam a saját gyászjelentésemet:

„Polcz Alaine, megszabadult. Testét a Farkasréti temetőbe helyezzük” – ekkor meg ekkor.

A gyászjelentés meg a hátoldala ott maradt az íróasztalomon. Miklós későn jött haza. Megérkezett, elolvasta, berontott hozzám. „Mi ez?” „Megfogalmaztam a partecédulám, mert nem szeretem, ha bonyolult.” Rám nézett, dühösen és fölháborodva. „Megbolondultál? Mindenki rajtam fog nevetni, azt hiszik, hogy tőlem szabadultál meg!”

Később, ezen nevetve, Kisorosziiban az övét és az enyémet is megírtuk.

Jóval később, amikor már nem beszélt, s úgy tűnt, hogy nem lehet vele kontaktusba lépni, a kezébe vette, nézte: „Ne azt írd, hogy »Kívánságára a hamvait a kisoroszi kertben szórjuk szét«, hanem elszórjuk.”

Meglepett a pontos, világos fogalmazás. Értette a nyelvet, az életet s a halált. Akkor is.

Most, ahogy a naplót olvasom, fokozottan élem át azt, amit ő élt át. Amikor a lábát nem tudta emelni, egyszer mondta is, hogy „Olyanok, mint két betonoszlop, nem tudom irányítani őket”.

Most, ha leguggolok, nem tudok fölállni. S akkor azt gondolom, jobb, ha letérdepel, mert könnyebb úgy fölállni. És még nehezebb – nem tudok fölállni. Amikor ő nem tudott fölállni...?

Minden empátia mellett, hiába dolgozik az ember haldoklókkal, betegekkel, hiába éltem át Miklós mellett azt, amit átéltem – csak akkor érti meg az ember igazán, amikor a saját testében is megéli ugyanazt. Vagy akkor sem. Vagy másként.

Mit lehet tudni a másikról? Ez az örökös küzdelem – megérteni az életet pontosan olyan nehéz, mint a házasságunkat – és megérteni azt a valamit, amit Istennek nevezünk.

Miklós sokkal hamarabb megértette. Ő már rég tudta, hogy egyetlen vallás se tudja megközelíteni, de mégis *van* alkotó.

*

A sírkövére egyik versének két sorát vésettük: „Még csak most kezdődik minden.” Ezt a pár sorát az egyik születésnapomra adta át:

„Egy tájba lépek ki
Egy tájba lépek ki, ahová a másik nem követhet.
De azért még változatlanul itt vagyok köztetek.
Sőt, még csak most kezdődik minden.”

Miklósnak nagy születésnapjai voltak, ünnepélyesek, barátokkal és a családdal is. Az enyémet általában elfelejtettük, talán kétszer-háromszor volt életünkben számon tartott születésnapom. Nagy ritkán eszébe jutott. De akkor pár sorral mit tudott adni! Az egyik születésnap ajándéka:

„Öt stáció
1.
Hogyan találhatnék valami semmit –
bámulva reggeltől hosszan
a szorgos okoskodást,
ahogy a világ teszi magát,
teszi a rendet a rendetlenségbe,
ama másik, másképp lehetetlen
engesztelhetetlen rendbe.

2.

*Megtörtél kemény ész, bevallom.
Szél ha zúg, süketen is hallom.
Fészkel magát a törésbe,
forrasztva a részt az egészbe.*

3.

*Ím lehajtod fejed a keresztre,
a hordalék szigetre.*

4.

Vagy mégis valami elevenre?

5.

Micsoda madár!”

„*Micsoda madár!”* Gyermekkorom óta kedvenc énekem ez a pentaton ősi dallam – megváltóváró ének. Sokan szerelmi éneknek tartják. Joggal. Mindkettő szerelem – lehet. A szerelemtől is mindig megváltást várunk.

Öt stáció. Mint a pentaton ének. Amit hajnalköszöntőnek is szoktak értelmezni. Értethető mindenik értelmezés. A „*Micsoda madár!”* utalás, személyes nyom – nekem. És mindenkinek – aki érti. Persze, sokan nem értik.

*

Egy évig kerestem különböző bányákban egy természetes, egy tömbből álló követ, ami Miklós munkájához, lényéhez illik. Gábor vitt ide és oda, és végül megtaláltuk Bodmérón, Pityu bácsinál.

Mikor már a felirat és minden rendben volt, és a szép gránitkövet föl akartuk állítani Pityu bácsival, közölte a temetkezési iroda vezetője: „*Az özvegynek nincs joga sírkövet állítani, mert díszsírhely – Mészöly Miklós díszpolgára Budapestnek.*” (Hozzáteszem, Szekszárdnak is, és kérnem se kellett, a két város végül fedezetet is adott rá.) Kérvény erre-arra, egy bizottság foglalkozott az anyagiakkal, a másik az elhelyezés módjával és a fölírással. Aztán kiderült, hogy csak a Nemzeti Kegyeleti Bizottság adhat engedélyt a sírkő felállítására.

Pityu bácsi legalább harmincöt évvel fiatalabb, mint én, de Pityu bácsinak szólítjuk, mert valóban az. Baranyai Lacinak jó barátja. Pontosan értett és érzett mindent. A fia dolgozik vele és a nevelt fia, meg még két-három ember. Érezte, tudta, hogy mit akárok a madáritatóval a sírkő mellett, és mit jelent a felírás, mit hova helyezünk el.

Nincs emelt sírdomb, se piederstál, alapzat sincs. Csak a sima föld. Persze alatta szükséges a beton tartógerenda. A fűvet úgyse gondozzák rendszeren, hiába fizet az ember. Meg aztán ki tud majd kijárni? Folyton gazolni? Körülötte murvát hintettünk jó vastagon. De hogy ne legyen vakítóan fehér, ajánlotta Pityu bácsi, hogy a gránitkövből, amiből a sírkő is van, darálnak valamennyit, és a kettőt vegyítve terítjük szét a földön. Hozott apróbb köveket is, amit a leállított, hatalmas gránittömb mellé raktunk körbe, hogy természetesen menjen át a sima talajba.

Szépen dolgoztak. Szépek a betűk, egy olasz vállalkozó öntötte bronzba. A sírkő mellett a földön a madáritató, oldalán kicsi betűkkel: *Alaine*.

Kérlek benneteket, szórjatok egy marékkal ide a hamvaimból, tudom, hogy tilos, de ki veszi észre? (Különben a közutakat és a temetőt kivéve bárhol elszórható.)

Szerettem volna – ezt is azonnal megértették – kiszedni az urnát, kiszabadítani a hamvakat. Emlékeztem, hogy hol van, milyen mélyen – hiszen én helyeztem el a temetésen, tettem be a sírgödörbe az urnát.

Változatlanul szép a sima kerámiaurna (most az asztalomon áll). Benne egy műanyag tartályt találtam, légmentesen lezárva. A kerámiaurnába egy kevés víz jutott, a műanyag tartályba semmi. Meg a cédula is benne szárazon, mikor halt meg, mikor hamvasztották. Jól elzárva a földtől, a természettől, a visszakerüléstől a nagy körforgásba.

Asztalkendőbe tettem kidei diót, a Magyarvalkóról hozott ponyvik almát – úgy szerette Miklós, de itthon sose tudtuk meghonosítani. (Most már tudom, hogy azért nem, mert vadalanysba kell oltani, amelyik hozzászokott a mostoha, szikár, nehéz életkörülményekhez.) Tettem szőlőt is, három pogácsát. A kiszabadított hamvakat beleszórtam. És magam helyeztem el a sírgödörbe, és mellé Bebi virágait.

A munkások Pityu bácsival csöndesen álltak, és nézték. Értették. Utána körbevittem a kosarat, megkínáltam őket pogácsával és pálinkával. Gábor vette a pogácsát, hozta a kidei pálinkát kis demizsonban otthonról, a poharakat otthonról, engem meg a kórházból. Ragyogott az őszi délutáni nap.

Nézni is nehéz volt, míg legörgették az óriási követ a teherautóról. A munkások szépen összedolgoztak. Pityu bácsi mindig csak „fiacskám”-nak szólította őket, mindegyiket, ugyanúgy az édesfiát, a nevelt fiát, mint a munkásokat. Amikor elhelyezték a sírkövet és mellette a madáritatót, még vizet is öntöttek bele. Mondta Pityu bácsi, hogy tíz napig is elég ez a víz a madaraknak, ha nincs nagy meleg. Kipróbálták. Belehullott egy falevél, lassan ereszkedve. „Szép” – mondta Pityu bácsi.

Olyan gyönyörű idő volt, mint '56-ban, a forradalom idején. Az az ősz is ilyen hosszú és meleg volt. Akkor is kimentünk a temetőbe halottak napján. Körbeálltuk a harcokban elesettek virághalom-émlékét (most emlékmű áll ott, felirattal). Akkor csak gyertyák égtek. Még reménykedtünk, álltunk a hangtalan tömegben, Ágnesék is ott voltak. Mindenki gyújtott gyertyákat, együtt voltunk. Sokan.

Most itt is együtt volt egy kicsi csapat.

Pityu bácsit úgy öleltem meg, mint egy rokont. Az embersége, a csodálatos érzéke az arányokhoz, színekhez, formákhoz. Hogy mit hogyan tegyen. A végén összepakoltak, sehol ne hagyjanak maradékot, piszkot, rendetlenséget, még maradék földet se. Pityu bácsi megtalált négy-öt követ. Elfeledkeztünk róluk. Egyet Annácska hozott az Adriáról, egyet a Királyhágó mellől Judittal, egyet Kidéből hoztunk, s még valaki hozott egyet. Észrevette, ezeket is odaraktuk. És gyümölcsöt tettem a sírkő elé is.

Elmentek, integettünk.

Leültünk a padra, fáradt voltam, és kegyetlenül fájtak az ízületeim, meg a köszvényem, meg az élet. De ez nem. Ez a befejezés volt. Szép volt. Ünnepe volt. S ahogy ültünk a padon, már jöttek a temetőlátogatók – közeledik halottak napja, itt van mindjárt –, megálltak, és nézték. Éreztem, hogy csodálkoznak, szokatlan és szép, a gránitömb, előtte a gyümölcsök. Pirosan, sárgán, zölden.

Valami lezáródott. Kész van. Szekszárdon a Mészöly Múzeum és sok harc után a sírkő.

Ezt a könyvet is befejezem, és lassan, lassan – remélem – az életet is. Talán tudom majd jól lezárni. Reménykedem. Trappolgotok még egy kicsit, s aztán megállok, mint a bölények.